

4) якісна підготовка додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій за результатами фото-відеофіксації місця події, у тому числі з використанням аерофотовідеозйомки;

5) технічне супроводження аналітичної роботи з формування, узагальнення, дослідження та використання інформаційно-пошукових ресурсів, реєстрів та баз даних, у тому числі з відкритих джерел інформації в он-лайн просторі.

Список використаних джерел

1. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : монографія / за ред. І. П. Красюка. Київ : Вид. НАВСУ, 2003. 359 с.

2. Хараберюш І. Ф. Використання науково-технічних засобів в правоохоронній діяльності. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 12(3). С. 1–7.

3. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике: учеб. пособие. Київ : Вища школа, 1984. 149 с.

4. Пиріг І. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. випуск. № 2. С. 348–353.

Хабло Оксана Юрївна,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Завданням як кримінального права, так і кримінального процесуального права є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Досягнення цих завдань залежить від того, наскільки держава зможе гарантувати здійснення справедливого судочинства. Втім, справедливість кримінального судочинства є комплексною вимогою, яка передбачає, насамперед, забезпечення презумпції невинуватості.

На це неодноразово зверталася увага у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) . Зокрема, у п. 47 рішення у справі «Довженко проти України» вказано, що право на презумпцію невинуватості, закріплене у п. 2 ст. 6 Конвенції, є одним з елементів справедливого судового розгляду кримінальної справи, який спрямований на запобігання негативному впливу на справедливий судовий розгляд упереджених заяв, зроблених у тісному зв'язку з цим судовим розглядом [1].

Презумпція невинуватості визначена у ст. 17 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, де вказано, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Аналогічне положення закріплено і в ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України.

Втім, зміст цієї вимоги є багатоаспектним. Науковці виділяють різні положення, які складають зміст презумпції невинуватості. Зокрема, на думку В. В. Михайленко складовими презумпції невинуватості є такі правила: 1) тягар доведення покладається на сторону обвинувачення; 2) докази винуватості в інкримінованому діянні повинні відповідати певному стандарту як окремо, так і в їх сукупності; 3) презумпція на користь звільнення особи з-під варті на час розгляду провадження; 4) відповідне ставлення до особи, притягнутої до кримінальної відповідальності; 5) право на сумнів на користь обвинуваченого та перевага таких сумнівів над припущеннями; 6) певний стандарт обвинувального вироку; 7) наявність компенсаторного механізму у випадку виправдання; 8) поширюється як на засуджених, так і на виправданих, а також на осіб, провадження щодо яких було закрито, в тому числі з nereабілітуючих підстав [2, с. 185].

З наведеного переліку складових елементів презумпції невинуватості заслуговує на окрему увагу питання щодо дії цієї вимоги в часі. Зокрема, аналіз змісту положень ч. 1 ст. 17 КПК України та ч. 2 ст. 2 КК України свідчать про те, що правила презумпції невинуватості діють до того часу, доки вину особи не буде встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Тобто, особа вважається невинуватою до моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. А відповідно до вимог частин 1, 2 ст. 532 КПК України вирок суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо таку скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

Наведене положення КПК України свідчить про те, що правила дії презумпції невинуватості поширюються і на стадію перегляду судового рішення в апеляційному порядку. На це звертається увага у прецедентній практиці ЄСПЛ. Зокрема, у рішенні Суду у справі «Констас проти Греції» вказано, що презумпція невинуватості не перестає застосовуватися в апеляційному провадженні лише тому, що обвинуваченого було засуджено в першій інстанції. Якщо дійти висновку про протилежне, то це б суперечило ролі апеляційного провадження, де апеляційний суд зобов'язаний переглянути подане

йому рішення щодо фактів та права. Це означало б, що презумпція невинуватості не застосовуватиметься до судового провадження з метою перегляду справи та скасування попереднього вироку (п. 36) [3].

Разом з цим слід зауважити, що на стадію перегляду судового рішення у касаційному порядку правила презумпції невинуватості не поширюються. Адже касаційному оскарженню підлягають судові рішення, які набрали законної сили.

Втім, визнання особи винуватою вироком суду, який набрав законної сили не скасовує її права на презумпцію невинуватості до винесення такого вироку. Так, у рішенні у справі «Нештяк проти Словаччини» наголошується на тому, що той факт, що заявника врешті-решт було визнано винним і засуджено до певного терміну ув'язнення, не може позбавити його первісного права вважатися невинуватим доти, доки його вину не було доведено згідно із законом (п. 90) [4].

У цій справі зауважується на тому, що за відсутності вироку суду передчасне висловлювання самим судом думки про винуватість особи неминуче суперечить презумпції невинуватості. ЄСПЛ наголошує, що слід проводити принципову різницю між заявою про те, що когось підозрюють у вчиненні злочину, і чіткою судовою заявою про те що особа вчинила відповідний злочин. Так, відповідно до обставин, викладених у справі «Нештяк проти Словаччини», обласний суд у своєму проміжному рішенні зазначив про доведеність того, що заявник вчинив злочин, у якому його звинувачували, що його мотивом була потреба в грошах і спосіб, у який було вчинено злочин, вказав на ступінь корумпованості заявника. ЄСПЛ такі твердження розцінив як такі, які свідчать про наявність вини заявника ще до того, як вона була доведена відповідно до закону, що є порушенням принципу презумпції невинуватості (пункти 88, 89) [4].

Правила дії презумпції невинуватості поширюється і на випадки закриття кримінального провадження. На це звертається увага в рішенні у справі «Грабчук проти України», де вказано, що межі дії п. 2 ст. 6 Конвенції поширюються і на судові рішення, прийняті після того, як переслідування було припинено або після засудження (п. 42) [5].

Слід також відмітити, що ухвалення виправдувального вироку, який набрав законної сили, не припиняє дію презумпції невинуватості. Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «Аллен проти Сполученого королівства» вказано, що презумпція невинуватості поширюється і на захист осіб, які були виправдані за кримінальним обвинуваченням або щодо яких кримінальне провадження було закрито. Без захисту, який забезпечить повагу виправдувального вироку або рішення про закінчення судового розгляду, ухваленого у будь-якому іншому провадженні, гарантії справедливого судового розгляду, передбачені п. 2 ст. 6, можуть стати теоретичними та ілюзорними (п. 94) [6].

Отже, під час кримінального судочинства правила дії презумпції невинуватості застосовується з урахуванням таких особливостей: 1) презумпція невинуватості діє як під час досудового розслідування, так і при розгляді справ у суді першої та апеляційної інстанції; 2) визнання особи винуватою вироком суду, який набрав законної сили, не скасовує її первісного права на презумпцію невинуватості; 3) правила презумпції невинуватості діють і в кримінальних провадженнях, які були закінчені закриттям чи ухваленням виправдувального вироку. Недотримання цих правил зумовлює те, що гарантії справедливого судового розгляду та ухвалення справедливого судового рішення будуть теоретичними та ілюзорними.

Список використаних джерел

1. Справа «Довженко проти України» (Заява № 6650/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 січ. 2012 р. *Верховна Рада України* : URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_845?find=1&text
2. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : монографія. Київ : Паливода А. В., 2019. 256 с.
3. Case of «Konstas v. Greece» (Application no. 53466/07) : Judgment European Court of Human Rights 24 May 2011. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104858>
4. Case of «Nešťák v. Slovakia» (Application no. 65559/01) : Judgment European Court of Human Rights 27 February 2007 ; final 27.05.2007. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79608>
5. Справа «Грабчук проти України» (Заява № 8599/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 верес. 2006 р. *Верховна Рада України* . URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_118#Text
6. Case of «Allen V. The United Kingdom» (Application no. 25424/09) : Judgment European Court of Human Rights 12 July 2013. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122859>